

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

ДЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ*

1–4 КЛАСИ

Р. Шмагало (керівник творчого колективу),
Ж. Марчук, І. Вачкова, О. Чорний, М. Гнатюк

4 КЛАС

ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ В МИСТЕЦТВІ

35 годин (1 година на тиждень), з них 3 години — резервний час

Провідною лінією програми 4-го класу є поняття «художній образ», його тлумачення на пропедевтичному рівні. Учні повинні отримати чітке уявлення про специфіку вирішення художнього образу в різних видах образотворчого мистецтва.

Велика увага в програмі приділяється специфіці створення фантастичного (казкового) та реалістичного образу, а також різниці між декоративною і реалістичною манерою зображення.

У 4-му класі розширюється коло відомостей про основні жанри образотворчого мистецтва (пейзаж, портрет, натюрморт, анімалістичний жанр), вдосконалюються навички створювати (на елементарному рівні) сюжетно-тематичні картини.

Велика увага в програмі приділяється ознайомленню з художніми традиціями рідного краю, розширюється коло відомостей про деякі осередки народних художніх промислів України.

Програмою передбачено узагальнення вивченого протягом 1–3-го класів, формування в учнів системи знань з основ образотворчої грамоти й цілісного художнього бачення світу.

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
-----------------------------	---

Тема 1. Художній образ у графіці, живопису та скульптурі (8 годин)

❖ Бесіда «Художній образ у мистецтві». Поняття про художній образ у мистецтві. Специфіка вирішення художнього образу в різних видах образотворчого мистецтва.

❖ Створення художнього образу за допомогою засобів виразності графіки: ліній, штрихів, крапок, плям.

❖ Значення вибору графічної техніки для створення виразного художнього образу.

❖ Поглиблення знань про колір як засіб виразності живопису. Створення засобами кольору певного за характером образу.

❖ Значення вибору живописної техніки для створення виразного художнього образу.

❖ Форма, колір, декор у створенні певних за характером (позитивних чи негативних) образів.

❖ Поглиблення знань про скульптуру, її види. Особливості створення художнього образу в об'ємі.

❖ Незвичайні матеріали художника-скульптора. Створення казкового образу з природних матеріалів.

Орієнтовні тематичні завдання (на вибір):

«Спогади про літо», «Могутні сосни», «Природні стихії», «Осіній натюрморт», «Кольорові пори року»,

Учень / учениця:

милується і виявляє (мовленнєвими й образотворчими засобами):

емоційне ставлення до краси в природі та в мистецтві; прагнення до власної художньо-творчої праці;

висловлює судження про:

художній образ в мистецтві;

вживає (з допомогою вчителя):

у спілкуванні з приводу мистецтва спеціальну термінологію (контраст, нюанс, фактура тощо);

має уявлення про:

основні засоби виразності графіки (лінія, штрих, крапка, пляма), живопису (колір), скульптури (об'єм, фактура);

називає:

види скульптури (кругла, рельєф); 1–2 прізвиська відомих українських і зарубіжних художників-графіків, живописців та скульпторів (1–2 їхні твори);

спостерігає та порівнює:

різницю між круглою скульптурою та рельєфом; між скульптурним зображенням і живописним (графічним);

аналізує й інтерпретує (на елементарному рівні та за підтримки вчителя):

* Закінчення. Початок див.: «Мистецтво та освіта», 2012, № 1, с. 8–13; № 2, с. 6–9, № 3, с. 7–10.

«Наснився мені рожевий сон», «Синій туман», «Мелодія осені», «Екзотичний птах», «Казкові флотилії», «Карнавал тварин», «Мешканці казкового лісу», «Веселий лісовик» тощо.

Матеріали та техніка виконання (на вибір):

олівці, фломастери, ручки, гуаш, акварель, папір білий і кольоровий, картон, глина, пластилін, солоне тісто, природні матеріали тощо. Графічні, живописні та змішані техніки, графографія, гризайль, малюнок гумкою, монотипія, ліплення, конструювання з природних матеріалів.

Тема 2. Художній образ у декоративно-прикладному мистецтві, архітектурі та дизайні (7 годин)

♦ Відмінність декоративної манери зображення від реалістичної. Особливості декоративного образу (на прикладах творів народних майстрів Опішні, Косова, Києва, Вінниці тощо).

♦ Ознайомлення з українським народним мистецтвом петриківського розпису. Композиційне та колірне рішення творів петриківських майстрів.

♦ Народне мистецтво витинанки. Витинанки прості й складені. Значення осі симетрії під час виготовлення витинанки.

♦ Архітектура як будівельне мистецтво. Образ будівлі, її призначення. Створення на основі асоціацій образу казкового будинку.

♦ Уведення поняття «інтер'єр». Розташування предметів у закритому просторі з урахуванням межі зламу (підлога – стіна).

♦ Поняття дизайну та художнього конструювання. Створення художнього образу в техніках паперопластики, оригамі.

♦ Ознайомлення зі шрифтом. Уведення слів та чисел у декоративно-орнаментальну композицію.

Орієнтовні тематичні завдання (на вибір):

«Світ народної іграшки», «Килим-самоліт», «Лампа Аладдіна», «Казкова квітка Петриківки», «Вазонова композиція», «Чарівний палац», «Будинок для казкового персонажа» (пекаря, музиканта тощо), «У селянській хаті», «Годинник казкового героя», «Веселий ліхтарик», «Незвичайний транспорт», «Святкова листівка», «Новорічне панно» (групова чи колективна форма роботи) тощо.

Матеріали та техніка виконання (на вибір):

гуаш, акварель, фломастери, ручки, маркери, папір білий, кольоровий, картон, тканина, глина, пластилін, солоне тісто тощо. Аплікація, колаж, ліплення, конструювання, оригамі, паперопластика, графічні, живописні та змішані техніки.

твори живопису, графіки, скульптури;
уміє:

створювати виразні художні образи на площині за допомогою графічних та живописних матеріалів; змішувати фарби на палітрі, досягаючи необхідних відтінків кольору; створювати художній образ в об'ємі конструктивним чи пластичним способом ліплення;

дотримується правил:

техніки безпеки під час роботи з різними художніми матеріалами та інструментами.

Учень / учениця:

спостерігає, милується та визначає (мовленнєвими й образотворчими засобами):

особливості художньо-образної мови творів народних майстрів (глиняної іграшки, петриківського розпису);

аналізує й інтерпретує (на елементарному рівні та за підтримки вчителя):

народні твори декоративно-прикладного мистецтва; художні зразки будівельного мистецтва (архітектури);

має елементарне уявлення про:

технічні прийоми, основні елементи та композиційні особливості петриківського розпису; значення форми й декору в творах декоративно-прикладного мистецтва; залежність форми будівлі від призначення; інтер'єр як внутрішній вигляд споруди; способи й прийоми конструювання з паперу; прийоми написання слів (чисел) пензлем (пальчиком, пальцем);

знає:

різницю між конструктивним та пластичним способом ліплення; 1–2 прізвиська відомих майстрів декоративно-прикладного мистецтва (1–2 їхні твори);

уміє (на елементарному рівні):

створювати виразну, цілісну декоративну форму (на площині та в об'ємі); створювати декоративну композицію, використовуючи елементи петриківського розпису; враховувати межі зламу поверхонь при зображенні інтер'єру; створювати декоративно-орнаментальну композицію з уведенням слів і чисел;

дотримується правил:

техніки безпеки під час роботи з різними художніми матеріалами та інструментами;

прагне:

прикрашати середовище власними художніми виробами.

Узагальнення — 1 година

Тема 3. Образи природи, тварин, людей у мистецтві (9 годин)

♦ Фантастичні та реалістичні образи в мистецтві. Ознайомлення з графічною технікою штампування.

Учень / учениця:

спостерігає, милується та виражає (мімікою, мовленнєвими й образотворчими засобами):

Виготовлення кліше (картон, гумка, морква, картопля).
Уведення поняття «естамп».

❖ Відтворення явищ природи, глибини простору в пейзажному жанрі. Засоби створення художнього образу в пейзажі. Свідомий вибір формату, положення аркуша, межі зламу простору (вище, нижче на аркуші).

❖ Пропедевтичні відомості про ілюзорне зближення паралельних горизонтальних ліній, що йдуть углибину (річка, доріжка тощо). Передавання плановості відкритого простору за допомогою кольору та тону.

❖ Актуалізація знань про колір як засіб вираження настрою в пейзажі. Усвідомлення залежності колірної гами від освітлення.

❖ Казкові звірі та істоти у творах образотворчого мистецтва. Трансформація форми як засіб створення фантастичного образу.

❖ Виразальні засоби під час створення образів фантастичних істот за мотивами творів народних художників.

❖ Образи тварин у творах художників-аніمالістів. Закріплення понять «пропорції», «динаміка», «статика». Зображення фігури тварини (на площині чи в об'ємі) у статичному або динамічному станах.

❖ Образи людей у портретному жанрі. Засоби створення виразного казкового портретного образу.

❖ Засвоєння знань про будову людського обличчя, пропорції фігури. Зображення людини в статичному та динамічному станах.

Орієнтовні тематичні завдання (на вибір):

«Невідома планета», «Караван у пустелі», «Подорож на Північ», «Морські фантазії», «Свято весняної природи», «Космічні прибульці», «Чудо-Юдо», «Фантастична істота», «Пташка щастя», «Тварини – символи року», «Мій чотирилапий друг», «Портрет козака» (Котигорошка, Кирила Кожум'яки тощо), «Жіночий казковий персонаж» (Снігова королева, Білосніжка тощо), «Веселі старти» (групова чи колективна форма роботи) тощо.

Матеріали та техніка виконання (на вибір):

гуаш, акварель, туш, воскові крейди, олівці, фломастери, папір білий, кольоровий, тонований, картон, пластилін, глина, солоне тісто тощо. Графографія, плямографія, штампування, аплікація (з можливим доопрацюванням графічними матеріалами, витинанням), колаж, ліплення, графічні, живописні та змішані техніки.

Тема 4. Образ рідного краю в мистецтві (8 годин)

❖ Узагальнення знань про мову образотворчого мистецтва, його види і жанри. Ознайомлення з художніми традиціями рідного краю.

❖ Особливості природного середовища рідного міста (села). Розвиток спостережливості, зорової пам'яті, вміння сприймати красу природи рідного краю та відтворювати її на площині.

❖ Особливості архітектури рідного міста (села). Важливість збереження пам'яток архітектури. Значення

емоційне ставлення до краси навколишнього світу та природи, відображеної в пейзажних творах; захоплення від сприймання природних об'єктів (різноманітність і виразність форми, кольору);

використовує у спілкуванні:

мистецтвознавчі терміни й поняття (колірна гама, колорит, плани (передній, дальній);

аналізує й інтерпретує (на елементарному рівні та за підтримки вчителя):

твори пейзажного живопису (головним чином стан і настрої природи, палітру кольорів, роль кольору в передачі настрою); тематичний зміст пейзажних творів, портретів та анімалістичних картин;

має уявлення про:

передавання плановості відкритого простору за допомогою кольору, тону, деталізації; ілюзорне зближення паралельних ліній, спрямованих углибину відкритого простору; залежність колірної гами від освітлення; особливості та основні пропорції форми голови (обличчя) людини і засоби створення виразного портретного образу;

знає:

основні види образотворчого мистецтва та поділ живописних творів за жанрами (пейзаж, натюрморт, портрет тощо); основні пропорції фігури людини; відмінності у технічних прийомах роботи гуашевими й акварельними фарбами; 1–2 прізвища відомих українських та зарубіжних художників-пейзажистів, анімалістів, портретистів (1–2 їхні твори);

уміє:

передавати стан природи за допомогою графічних і живописних засобів виразності; відтворювати характерні особливості будови і пластичну виразність (витонченість, масивність тощо) фігури людини і тварин; створювати зображення тварин та людей у русі; використовувати прийоми трансформації паперу з метою створення виразного художнього образу; раціонально, вправно і безпечно працювати з ножицями та іншим необхідним приладдям;

дотримується правил:

техніки безпеки під час роботи з різними художніми матеріалами та інструментами.

Учень / учениця:

спостерігає, милується та виражає (мімікою, мовленнєвими й образотворчими засобами):

емоційне ставлення до краси рідного міста, села;

розуміє та розкриває (за допомогою вчителя):

значення образотворчого мистецтва в житті людей; важливість збереження пам'яток архітектури, історії, культури; характер художніх образів мистецьких творів; інтерпретує їх (мовленнєвими й образотворчими засоба-

вибору формату для створення виразної врівноваженої композиції.

❖ Зв'язок архітектури з природним середовищем. Уявлення про ландшафтну архітектуру. Вибір колірної гами, художньої техніки та манери зображення, визначення композиційного центру під час створення пейзажу.

❖ Розширення уявлень про роботу художника-дизайнера. Ознайомлення з поняттям малих архітектурних форм (ліхтарі, альтанки, фонтани, лави тощо).

❖ Різноманітність форм металевих виробів. Поняття про ковальське та ливарне мистецтво. Розвиток навичок створення ажурних витинанок.

❖ Поняття про оформлення вітрин як один із різновидів прикладного мистецтва. Прийоми групування різних за розміром та кольором предметів.

❖ Створення святкового настрою за допомогою кольору та декору в багатоплановій тематичній композиції.

Орієнтовні тематичні завдання (на вибір):

«Український рушничок», «Мій рідний край», «Неначе писанка, село», «Пам'ятки архітектури», «Старовинна споруда», «Парки, сквери, бульвари», «Садки цвітуть», «Чарівні ліхтарі», «Веселий фонтан», «Металева мереживо міста (села)», «Вітрини магазинів», «Вулиця рідного села», «Святкове місто» (групова та колективна форми роботи), «Україна – моя Батьківщина» тощо.

Матеріали та техніка виконання (на вибір):

гуаш, акварель, пастель, туш, воскові крейди, вугілля, фло-мастери, маркери, ручки, папір білий, кольоровий або тонований, картон та інші різнофактурні матеріали тощо. Аплікація, колаж, витинання, конструювання, паперопластика, графічні, живописні та змішані техніки.

ми); значення колірної гами, композиційних засобів і прийомів у передачі задуму автора;

має уявлення про:

види і жанри образотворчого мистецтва, його взаємозв'язок з іншими видами мистецтва; основні виражальні засоби образотворчого мистецтва, специфічні інструменти, матеріали, художні техніки; художні традиції рідного краю; художнє конструювання та роботу художників-дизайнерів;

уміє:

інтерпретувати зміст творів образотворчого мистецтва, висловлювати естетичне ставлення до них; застосовувати найпростіші поняття і терміни у процесі аналізу, інтерпретації та оцінювання художніх творів; втілювати власні почуття та думки у своїй практичній художній діяльності; бачити (при спрямуванні вчителя) недоліки у своїй роботі; виправляти їх за допомогою вчителя;

дотримується:

правил культури роботи, гігієни та техніки безпеки під час виконання завдань на уроці й у самостійній художньо-творчій роботі;

володіє:

навичками раціональної організації робочого місця; елементарними навичками роботи в колективі.

Узагальнення — 2 години

Додаток № 1

Орієнтовний перелік творів образотворчого мистецтва, рекомендованих для сприймання учнями Графіка

Шевченко Т. («Хата батьків у с. Кирилівка», цикл «Живописна Україна»); **Бейхун С.** («Кінь»); **Боччоні У.** («Лебеді»); **Брак Ж.** («Голуби в польоті»); **Нольде Е.** («Портрет голови рибалки»); **Сеан Л.** («Фігура з півнем»); **Спакал Л.** («Циркові фургони»); **Спаццан Л.** («Кінь, що скаче»); **Пікассо П.** («Ваза з квітами», «Студія скульптора»); **Білібін І.** (ілюстрації до «Казки про царя Султана»); **Нарбут Г.** (ілюстрації до «Української абетки» та ін.); **Жук М.** («Хризантеми»); **Кульчицька О.** («Верби взимку», «Яблуньки», «Буря над Адріатичним морем», «Місяць на воді»; «Гуцульська забава», «Вівці», «Водяні лілії»); **Адамович С.** (ілюстрації до твору М. Гоголя «Вечори на хуторі біля Диканьки», цикли «У Седневі», «Дерева»); **Базилевич А.** («Еней»); **Ватагін В.** («Рись»); **Гніздовський Я.** («Бук», «Кіт»,

«Фламінго», «Папороць»); **Караффа-Корбут С.** (ілюстрації до творів С. Васильченка «Чарівна книжка», Лесі Українки «Лісова пісня», Т. Шевченка «Кобзар»); **Дерегус М.** («Вітер»); **Касіян В.** («Дерева»); **Ковальчук В.** (ілюстрації до дитячих книжок); **Конончук С.** («Дерево кричить»); **Лебедєв В.** («Жиrafa»); **Левицький Л.** («Замріяна»); **Хейлік О.** («Золоті ворота», «Андріївська вулиця») та ін.

Живопис

Наскельний живопис у печерах Іспанії та Франції («Бізони», «Бици» й ін.); **Ван Гог** («Море в Сен-Марі», «Оливовий гай», «Соняхи», «Кипариси на тлі зоряного неба»); **Дега Е.** («Танцівниці», «Балерина»); **Леже Ф.** («Будівельники»); **Малевич К.** («Жниця»); **Марк Ф.** («Руді козулі»; «Синій кінь»); **Моне К.** («Враження. Схід сонця»); **Пікассо П.** («Хлопчик із собакою», «Дівчинка на кулі»); **Сезан П.** («Натюрморт», «П'єро і Арлекін»); **Синьяк П.** («Порт з вітрильником», «Сосна в Сен-Тропе»); **Айвазовський І.** («Ранок», «Буря», «Крижані гори»); **Шишкін І.** («Серед долини рівної», «На Півночі дикій»,

«Корабельний гай»); **Васнецов В.** («Іван Царевич на сірому вовку», «Килим-самоліт», «Богатирі», «Три царівни підземного царства»); **Левітан І.** («Золота осінь», «Весна. Велика вода», «Березовий гай»); **Костанді К.** («Бузок»); **Дейнека О.** («На півдні», «Лижники»); **Машков І.** («Овочі і фрукти», «Гарбуз»); **Екстер О.** («Саломея»); **Реріх М.** («Заморські гості», «Гімалаї»); **Левицький М.** («Бики при заході сонця»); **Мурашко О.** («Дівчина в червоному капелюсі»); **Татлін В.** («Портрет художника»); **Труш І.** («Сосна над морем»); **Бойчук Т.** («Біля яблуні»); **Курилас О.** («На Гуцульщині»); **Ковжун П.** («Наторморт»); **Кульчицька О.** («Дуб», «В обіймах снігу», «Вербі після дощу», «Автопортрет», «Гуцулка Параня», «Соняшники», «Маки», «Гуцульське весілля», «У свято»); **Ерделі А.** («Молодиця», «Мукачевський замок»); **Козак Е.** («Ярмарок»); **А. Рілов** («У голубому просторі»); **Приймаченко М.** (серії робіт «Дивні звірі» та «Квіти»); **Яблонська Т.** («Ранок», «Зимовий день в Седневі», «Молода матір»); **Патик В.** («Коровай»); **Смольський Г.** («Мій Космач»); **Шишко С.** («Соняшники», «Проліски»); **Шовкуненко О.** («Повінь. Конча-Заспа»); **Бокшай Й.** («Квітучі яблуні»); **Марчук І.** («До сонця осінь нахилилась»); **Андрущенко М.** («Святий Миколай»); **Гординський С.** («Музики»); **Демцю М.** («Човни»); **Добровольський Д.** («Морозний ранок», «Печерська лавра. Зимовий ранок»); **Кравченко О.** («Осінь»); **Кузнецов П.** («Верблюди. Міраж»); **Куліщенко Ю.** («Весна», «Квітучий сад», «Маки в Карпатах») та ін.

Скульптура

Єгипетська статуя писця Каї; **Тутмос** («Нефертіті»); **Брак Ж.** («Журавлеподібна птаха»); **Ватагін В.** (скульптурні зображення тварин); **Дзиндра М.** («Музиканти»), **Ефімов І.** («Кішка»); **Манцу Дж.** («Дівчина, що стоїть»); **Крук Г.** («Бандурист»); **Нестеренко І.** («Юрій Зміборець», рельєф); **Липовка І.** («Олімпійський вогонь»); **Пінчук О.** («Переможець») та ін.

Декоративно-прикладне мистецтво

Давньогрецький вазопис; українські регіональні писанки, килими, рушники, вишивки, народний одяг та іграшка, приклади петриківського розпису; народна картина «Козак Мамай»; **Бахматюк О.** (керамічні вироби); **Шкрібляк Ю.** (художнє дерево); **Кульчицька О.** (замальовки народного одягу та його елементів, килими, проекти вибілки й декоративних шпалер); **Білокур К.** («Квіти за тином», «Сніданок», «Богданівські яблука»); **Білас М.** («Лебеді материнства», «Чотири пори року» – ткацтво); **Білоус Х.** (витинанки); **Муха М.** («Павич»); **Панко Ф.** («Павич»); **Пата Т.** («Птаха на калині», «Птахи у квітах»); **Приймаченко М.** («Пава на хмелю», «Соняшник життя», «Зелений слон»); **Сколоздра І.** («Чумацький шлях», «Веснянки», «Гуцульське мистецтво», «Український гопак» – розпис на склі); **Собачко-Шостак Г.**

(народний розпис); **Хома П.** («Півник», «Горлиця», «Мамині квіти») та ін.

Архітектура

Єгипетські піраміди в Гізі; давньоримський Колізей; реконструкція Золотих воріт у Києві; замки, собори й палаци України та за кордоном; вежі Луцького й Острозького замків; дзвіниці соборів України; музеї народної архітектури і побуту; народне житло в різних історико-етнографічних районах України; «Пастівчине гніздо» у Гаспрі (Крим); Будинок з химерами в Києві; **Брейгель С.** («Вавилонська вежа»), **Беклемішева І.** («Кам'янець-Подільська фортеця»), **Вламінк М.** («Архітектурний пейзаж»); **Дровняк Н.** («Місто Криниця», «Автопортрет на фоні церкви»); **Кульчицька О.** («Дерев'яні церкви», «Перемишль зі сторони Засяння»); **Світославський С.** («Вітряк»); **Левченко П.** («Вітрячок», «Українське село»); **Сельський Р.** («Селище Рибаче») та ін.

Додаток № 2

Інтернет-ресурси: на допомогу вчителю

<http://www.oko.kiev.ua> – архітектура і краєзнавство України;
<http://www.spadshina.com.ua> – українська спадщина;
<http://prostir.museum/> – музейний простір України;
<http://namu.kiev.ua/> – Національний художній музей України;
<http://honchar.org.ua/pro-muzej/> – Український центр народної культури «Музей Івана Гончара»;
<http://www.mundm.kiev.ua/> – Національний музей українського народного декоративного мистецтва;
<http://www.derev.org.ua/index.html> – дерев'яні храми України;
<http://hutsul.museum/> – Національний центр народного мистецтва Гуцульщини і Покуття;
<http://www.artofukraine.com> – сучасне мистецтво українських художників;
http://www.louvre.fr/lv/commun/home_flash.jsp – Лувр (Париж, Франція);
<http://www.metmuseum.org> – Метрополітен (Нью-Йорк, США);
<http://www.hermitagemuseum.org/> – Ермітаж (Санкт-Петербург, Росія);
<http://www.khm.at/> – Музей історії мистецтва (Відень);
<http://smallbay.ru/default.html> – Віртуальний музей живопису;
<http://staratel.com/> – напрями живопису;
<http://www.abc-people.com/typework/paint/index.htm> – мистецтво живопису, художники;
<http://artclassic.edu.ru/catalog.asp> – колекція «Світова художня культура»;
<http://www.artclass.lviv.ua> – журнал «Артклас», статті про мистецтво;
<http://artdic.ru/index.htm> – словник образотворчого мистецтва; художники;
<http://www.brainart.ru/vocabulary/19/stil.php> – словник з мистецтва й архітектури.